

YAHUDİLİKTE KADINLARLA İLGİLİ MÜSPET SÖYLEMLER BAĞLAMINDA BAZI TESPİTLER

Dr. Hakkı Şah YASDIMAN*

SOME VIEWS IN THE CONTEXT OF POSITIVE DISCOURSES ABOUT WOMEN IN JUDAISM

There is striking contrast between biblical law and biblical narratives. From biblical times on, the woman figured most importantly in the transmission of religious identity. They were fairly well protected in most areas under the law and occasion was able even to rise to a position of national importance. They were albeit fewer than men, to fulfill as a participating member of a community.

In talmudic times all the laws concerning women were discussed in great detail; in many areas, women's status was improved under rabbinic law. What often is overlooked today is that, over the ages, Jewish tradition, by and large, has upgraded the status of women. It is true that in some centuries women were set firmly into disadvantageous positions. But for the most part, as the Jewish people moved through history, Jewish law granted increasing protections, safeguards, and even expansions of the right of women. Thus, Halakhah influenced and responded to changes in society at large.

So, there is much positive writings and narrations in the Talmudic literature which must be reassessed in the light of new social, cultural and religious developments. This is an historical and religious duty that Jewish scholars will never escape to perform.

Anahtar Terimler

Akıl Şahitlik Miras Eğitim İbadet Tesettür

---

* DEÜ İlahiyat Fakültesi

Ülkemizde kadınlarla ilgili yazılmış kitapların giriş kısmında, genellikle, diğer din ve toplumlardaki kadının konumu ile ilgili kısa bir bilgi verme geleneği görülmektedir. Eğer söz konusu olan din alanında yapılmış bir araştırma ise, o zaman bu alışkanlık daha da net bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Hatta, bu duruma akademik çevrelerde yıllarca emek verilerek ortaya çıkarılan çalışmalarda da rastlanılmaktadır. Örneğin, tefsir, hadis, hukuk ya da bir başka alanda İslam'daki kadınla ilgili herhangi bir konu incelenirken, araştırmanın başında Hıristiyan, Yahudi, Roma, Yunan, Mısır ve hatta daha eski din ve toplumların geleneklerindeki kadının yeri hakkında da bir şeyler yazılmaya çalışılmaktadır.

Araştırmacıların ele aldıkları asıl konuya doğrudan giriş yapmak yerine, böylesine mayınlı bir alana girmeleri hem yapılan çalışmanın ciddiyeti ve muhtevasıyla mütenasip düşmemekte, hem de fazlasıyla sakıncalı sonuçlar doğurmaktadır. Çünkü, herbirisi başlı başına bir araştırma konusu olan bu din ve toplumlardaki kadın anlayışları üzerine yapılan çalışmalar son derece sınırlıdır. Kaldı ki, mevcut eserlerin önemli bir kısmı da ikinci el kaynaklardan yapılan nakillerle doludur. Dolayısıyla, araştırmacılar asıl inceleme alanlarına mukaddime olarak hazırladıkları bölümler için ancak bu eserlerden yararlanmak durumunda kalmaktadırlar.

Uzmanı olmadıkları bir konuda, ana hatlarıyla da olsa, bilgi verme gayretinde olan kimselerin yardımcı eserler hüviyetindeki kitaplardan yararlanarak hazırladıkları yazıların doğurduğu en önemli sıkıntı ise; büyük ölçüde tek taraflı bir şekilde yazılmış kitaplardan istifade etmiş olmalarıdır. Örneğin, İslam dünyasında Yahudi dinindeki kadın konusunu müstakil olarak ele alan "az sayıdaki" kitabın "tamamına yakın bir bölümünde" olumsuz bir tavır sergilenmektedir. Bu meyanda, ülkemizdeki kadın konusunda yazılmış kitapların giriş bölümlerine bir göz atıldığında, onların da önemli bir kısmının bu tavidan müstağni kalamadıkları görülmektedir.

Öte yandan, bu fiilî durumu sadece İslam alemindeki yapılmış araştırmalarla sınırlı tutmak da doğru değildir. Çünkü, bizzat Yahudiliğin içerisinde de ana kaynaklardan yapılmış çalışmalar konusunda büyük bir boşluk bulun-

maktadır. Son zamanlara kadar, Yahudiler kendi din ve kültürlerindeki kadının konumunu bütün yönleriyle ana kaynaklarından derinlemesine inceleyip, gün ışığına çıkarmamış ya da çıkaramamışlardır. Dolayısıyla, bu sahada ortaya konulan eserlerin önemli bir kısmındaki malumat da, yüzeysel bilgi verme seviyesinden öteye geçememiştir. Ayrıca, bugün elimizde bulunan ve bizzat Yahudi yazarların kaleme aldıkları eserlerde serdedilen görüşlerin de tartışılmaya açık pek çok yönü bulunmaktadır. Nitekim, Yahudi bilim adamları da bu konuda serzenişte bulunmaktadır. Örneğin, 15 yıl boyunca Yahudi kadını üzerine incelemelerde bulunan ve bu sahanın en önemli isimlerinden birisi olarak temayüz eden Yeshiva Üniversitesi Biblical Literature Profesörü Menachem B. Brayer, hazırladığı kitabın önsözünde şunları söylemek ihtiyacını duymuştur:

“Bizim geniş İbrani literatürümüzdeki kadının konumunu kesin bir şekilde ortaya koyan araştırmalar yapılmamıştır. Ne yazık ki, kadının toplumdaki yeri sürekli olarak yanlış tanıtılmış, rolü de doğru anlaşılmamıştır. O önemsiz, statüsü bulunmayan, köle olarak tanımlanmıştır. Kadının bu şekilde yanlış anlaşılmasının sorumluları hem Yahudi hem de Yahudi olmayan tarihçilerdir. Psikologlar, sosyologlar, tarihçiler ve Yahudi kadınının toplum üzerinde asırlar boyu devam eden güçlü etkisini kültürel açıdan yorumlama durumunda olanlar tarafından gösterilen ilgisizlik bu mevzuda içler acısı bir eksikliğin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu kısmî körlüğün nedeni bana göre açıkça şudur: Tarihî literatürü oluşturan kitapların çoğu erkekler tarafından kaleme alınmıştır.¹”

Yazar daha sonra, erkekler tarafından yazıldığını ve ön yargılı olduğunu ileri sürdüğü bu çalışmaların yanısıra kendisinin yaptığı inceleme ve araştırma gibi yansız davranmaya uğraşan yazarların, kısmen de olsa, bulunduğu işaret etmekte ve şöyle devam etmektedir:

---

¹ Brayer, Menachem M., *The Jewish Woman in Rabinic Literature: A Psychosocial Perspective*, Ktav Publishing House Inc., New Jersey, 1986, s.13.

“Yahudi kadınının psikolojik yönü ise bütünüyle ihmal edilmiş bir araştırma alanıdır.²”

Bu sözlerden anlaşıldığı gibi, Yahudilik içerisinde de Kadın konusu net bir şekilde çalışılarak ortaya konulamamış, mevcut eserlerin önemli bir kısmı da erkekler tarafından ön yargılı olarak kaleme alınmıştır.

Yine bir başka Yahudi Araştırmacı-Yazar Dr. Lisa Aiken de 15 sene boyunca Yahudi kadını üzerine yaptığı araştırmalar sonucunda şunları dile getirmiştir:

“Geçen 15 yıl boyunca, kadınlar hakkında kaleme alınmış istifade edilebilecek çok az sayıda kitap bulabildim... Hemen hemen kadınlarla ilgili konuları işleyen kitapların tamamı ya erkekler ya da dikkatli olmayan hanımlar tarafından yazılmıştır. Erkekler tarafından yazılan kitapların çoğu ise; bir erkeğin bakış açısından yazıldığı için, Yahudi kadınının içinde bulunduğu sıkıntılardan ve onun duygularından söz etmemiştir... Diğer taraftan kadınlar tarafından yazılan kitapların ekseriyeti de ...temel kaynaklar taranmadan ve Tora'nın İlahi mesajı anlaşılmadan, duygusal bir şekilde, geleneksel Yahudiliğe reaksiyon olmak üzere kaleme alınmışlardır.³”

Yine bu ifadelerden Yahudi kadını ile ilgili araştırmaların çoğunun erkekler tarafından yapılmış olmasının yanısıra, bazı araştırmacıların da yapılan tenkitlere cevap verebilmek telaşıyla bir başka hataya düştükleri ve metinleri duygusallıkla zorlayarak bir takım yorumlar getirmeye çalıştıkları anlaşılmaktadır. Bu yaklaşım da bir diğer aşırılık olarak tespit edilmesi gereken hususlardandır.

Yahudi kadını üzerinde önemli araştırmalarda bulunan bir diğer Yahudi yazar Blu Greenberg de şunları söylemiştir:

---

² Brayer, M. M., *a.g.e.*, s.13.

³ Aiken, Lisa, *To Be A Jewish Woman*, Jason Aronson Inc., New Jersey, 1993, Giriş Bölümü, ss.16-17.

“Günümüzdeki kadının rolü çok eski teamüllerce tanımlanmıştır. Bugünün sosyal şartları ise kadınlara eskiden olduğundan daha başka bir rol ve statü yüklemektedir.⁴”

Bu cümleden de, bugün bile, Yahudi kadını ile ilgili anlayışın eski uygulamaların tesirinde kaldığı ortaya çıkmaktadır.

Bütün bu şikayetlerden de anlaşıldığı gibi, Yahudi kadınının özellikle kutsal metinlerdeki konumu hem Yahudilerce hem de Yahudilik üzerine çalışmalarda bulunan araştırmacılar tarafından yeterince incelenip ortaya konulmamış ya da konulamamıştır. Aslında, temel Yahudi kaynaklarına dikkatle bakıldığında, kadınlara ilgili olarak hem olumlu hem de olumsuz bir tavrın sergilendiği tespit edilmektedir. Durum böyle olmakla birlikte, ilginçtir ki, gerek Yahudi din alimlerinin ve gerekse Yahudiliğin tesirinde kalan diğer din ve kültürlerin bilginlerinin eserlerinin önemli bir kısmında, ağırlıklı olarak, Yahudilikteki kadınlara ilgili olumsuz yaklaşımın yansıtıldığı, bu anlayışın serh ve haşiyelerinin yapıldığı görülmektedir. Bu husus bilgisizlikten kaynaklanıyor ise ayrı bir problem, bilerek yapılıyor ise daha ayrı bir problemdir! Kanaatimizce, bu meselenin de sosyolojik, psikolojik, ekonomik, siyasal, kültürel vb. alanlardaki boyutlarının mercek altına alınması zarureti vardır.

İşte araştırmamızın başında Yahudi kadını ile ilgili yapılan çalışmalar konusundaki tespit ettiğimiz bu hususlar göstermektedir ki, bu alanda yeterince araştırma yapılmamış olmanın ötesinde, mevcut eserlerin önemli bir kısmı da her iki uçtaki aşırılıktan uzak kalamamıştır. Realitenin böyle olmasına karşın, bu konuya uzak olan kimselerin kitaplarının dibacelerinde genel bilgi neviden diğer din ve kültürlerdeki kadınlar hakkında verdikleri bilgilerin ne kadar güvenilir ve tutarlı oldukları hususu da ciddi bir soru olarak önümüzde durmaktadır.

Biz, “Yahudi Kutsal Metinlerinde Kadın Karşıtı Söylem” başlıklı makalemizde kadınlara karşı gösterilen “olumsuz” yaklaşımı incelediğimiz için, bu konuyu oraya havale ederek, bu çalışmada sadece kadınlara yönelik “o-

---

⁴ Greeberg, Blu, *On Women and Judaism: A View from Tradition*, The Jewish Publication Society of America, Philadelphia, Jerusalem, 1996, s.57.

lumlu” tavır üzerinde duracağız. Böylece, Yahudi kadını ile ilgili bugüne kadar fazla ele alınmayan bir gerçeği ortaya çıkarmaya çalışacağız. Bunu yaparken de yukarıda zikredilen her iki uçtaki aşırılıktan kaçınmaya gayret edeceğiz.

Araştırmamızın hemen başında öncelikle şu hususun altı çizilmelidir: Yahudi kadınları Musa peygambere erkekler gibi iman etmiş ve onlarla birlikte Mısır’dan hicret etmişlerdir⁵. Kızıl Deniz’den geçerken Allah’ın inananlara rahmetini, inkarcılara gazabını ve Musa’nın denizi yarma mucizesini yerinde görmüşlerdir⁶. Sina’da “On Emir” indirildiğinde erkekler gibi vahyin tecrübesini yaşamışlardır⁷. Daha sonra da, her yedi senede bir Ahit Sandığı’ndan çıkarıldığında, Şeriat kanunlarını erkeklerle beraber dinlemişlerdir⁸. Zaten Eski Ahid’deki bazı ayetlerde de dine muhatap olma konusunda erkek ile kadın arasında herhangi bir ayırımın olmadığı açıkça ortaya konulmuştur. Örneğin, aşağıdaki ayetlerde kadınların da erkekler gibi gelen ayetleri dinledikleri ve onların hükümlerini yerine getirmekle emroldukları anlaşılmaktadır:

“Kâhin Ezra, cemaatin erkek ve kadın ve anlayışta dinleyebilenlerin hepsinin önüne şeriatı getirdi. Ve su kapısının karşısındaki meydanın önünde erkeklerin ve kadınların ve anlayabilenlerin önünde, sabah ışığından öğleye kadar ondan okudu; ve bütün kavm şeriat kitabına kulak verdiler.⁹”; “Ve Yeremya bütün kavme, erkeklere ve kadınlara, kendisine o cevabı vermiş olan bütün kavme söyleyip dedi...¹⁰”; “... Allah'ın

---

⁵ Tekvin, 12:31-38.

⁶ Tekvin, 15:16-31.

⁷ Tekvin, 19:16-25; 20:18.

⁸ Tesniye 31:12; Nehemya, 8:2-3.

⁹ Nehemya, 8:2-3.

¹⁰ Yeremya, 44:20.

şeriatine ayrılanların hepsi karıları, oğulları ve kızları bilgisi ve anlayışı olan herkes...¹¹,”

Bu ayetlerden, ayrıca, kadınların en azından erkekler kadar bilgili ve yine onlar gibi anlama yeteneğine sahip oldukları da ortaya çıkmaktadır. Değilse, Ezra'nın “anlayışta dinleyebilenlerin” ve Nehemya'nın “bilgisi olan herkes”in içine dahil ettikleri kadınlar hangi şekilde izah edilebilir? Nitekim, gerek Tesniye'de ve gerekse Yeşu'da da kadınların Şeriat'i dinlemeye davet edildikleri bildirilmektedir¹². Şayet kadınların anlayış kıtlığı söz konusu ise, o halde nasıl olup da Şeriatin sözlerini dinlemeye ve bu sözleri tutmaya çağırılmışlardır?

Görüldüğü gibi, Eski Ahid'de dinin emirlerine muhatap olma konusunda kadın ile erkek arasında bir ayırım gözetilmemiş ve vahyin kavranması hususunda her iki cinsin de anlayış bakımından yeterli oldukları belirtilmiştir.

Diğer taraftan, bazı rabbilerin kadınların akıllarının eksik olduğu yönündeki iddialarının aksine¹³, Eski Ahid'de onların akıllı ve anlayışlı olduklarını bildiren ayetler de bulunmaktadır. Örneğin, II. Samuel'in 20. babının 16. Ayeti, “Ve şehirden akıllı bir kadın bağırdı...” şeklinde başlamaktadır¹⁴. Bu ve benzeri ayetler, kadınların zeka bakımından normal olduklarını ortaya

¹¹ Nehemya, 10:28.

¹² Örneğin, Tesniye'de şöyle denilmektedir: “Kavmı, erkekleri ve kadınları... topla, ta ki, işitsinler ve öğrensınler, ve Allah'ınız RAB'den korksunlar, ve bu Şeriatın bütün sözlerini yapmak için tutsunlar...” (Tesniye, 31:12-13). Ayrıca bkz. Yeşu, 8:35.

¹³ Örnek olmak üzere bkz. Talmud Bavli, Yoma, 66b [Bundan sonra Talmud Bavli yerine kısaltılmış şekli olan “TB” harfleri kullanılacaktır]; TB, Kiddushin, 80b; TB, Shabbath, 33b.

¹⁴ Bu ayetin geçtiği olay için bkz. II. Samuel, 20:16-22. Ayrıca, Eski Ahid'de isimleri geçen ve yaptıkları işlerle son derece akıllı oldukları anlaşılan kadınlara örnek olmak üzere bkz. Teokaya'lı kadın (II. Samuel, 14:1-21); Bat-şeba (I. Kırallar, 15-21); İzebel (I. Kırallar, 21:7-15, 25); Atalya (II. Krallar, 11:1, 3; II. Tarihler, 21:6; 22:3); Hulda (II. Kırallar, 22:14-20; II. Tarihler, 34:22-28); Babil kraliçesi (Daniel, 5:9-13). Bu konuda ayrıca I. Samuel, 25:3'de bkz.

koymaktadır. Kaldı ki, Adem ve eşi arasındaki diyalogu anlatan ayetlere dikkatle bakıldığında şu sonuç da ortaya çıkmaktadır: Yılanın kandıramadığı Adem'in kadın tarafından aldatılmış olması; aslında onun aklının eksikliği bir tarafa, zekasının tescil edildiği ilk ayetler olma hüviyetini de taşımaktadır¹⁵.

Yine, kadınların akıllarının eksik olduğunu ileri süren Yahudi din bilgileri, Eski Ahid'de peygamberlik yaptığı bildirilen kadınlarla ilgili herhangi bir izah getirememişlerdir. Bu bağlamda, peygamberlik yaptığı, Allah'ın emirlerini insanlara ulaştırdığı belirtilen kadınlar arasında isimleri geçenlerden bazıları şunlardır: Miryam¹⁶, Debora¹⁷, Hulda¹⁸, Noadya¹⁹. Yahudilik için en yüksek merteye olarak telakki edilen peygamberlik makamına kadınların da seçilebildikleri ile ilgili bu örnekler, aslında Yahudiliğin kadınlara verdiği değeri göstermesi bakımından son derece dikkat çekicidir. Bu olayın asırlarca öncesinin sosyal yapısında gerçekleşmiş ve bunun da yine o dönemlerde kutsal metinlerde kaydedilmiş olması, kanaatimizce, sınıflar ve cinsler arası farkı kaldırmaya yönelik son derece önemli bir uygulamadır. Eski Ahid'deki bu

---

¹⁵ Adem'in eşinin yılanın/şeytanın yapamadığını, yani Adem'i ikna edemediğini gözönünde bulundurursak, o zaman kadının yilandan daha fazla etkili olduğunu tespit etmiş oluruz. Dolayısıyla, bu durum da kadının zeka seviyesini göstermesi bakımından metinden çıkan önemli bir sonuç olmaktadır. Yılanın şeytanla aynı varlık olduğu konusundaki yorumlar için bkz. Moore, George Foot, *Judaism: In the First Centuries of the Christian Era*, Harvard University Press, Cambridge, 1958, C.I, s.478.

¹⁶ Çıkış, 15:21. Miryam hakkında geniş bilgi için bkz. Lockyer, Herbert, *The Women of the Bible: The Life and Times of All the Women of the Bible*, Zondervan Publishing House, Michigan, 1970, ss.111-115.

¹⁷ Hakimler, 5. bab. Debora'nın peygamberliğinin yanısıra İsrail'e hükmettiğini görmek için bkz. Hakimler, 4:4-5. Ayrıca Debora hakkında daha fazla bilgi için bkz. Morton, H.V., *Women of the Bible*, Methuen & CO. LTD., London, 1956, ss.73-79.

¹⁸ II. Kırallar, 22:14-20; II. Tarihler, 34:22-28. Hulda için bkz. *Insight on the Scriptures*, International, Bible Students Association, Broklyn, Newyork, 1988, C.I, s.1157.

¹⁹ Nehemya, 6:14. Noadya için bkz. Laffey, Alice L., *An Introduction to the Old Testament*, Fortress Press, Philedelphia, 1988, ss.139-142.

ayetlerle kadınların “yün eğirmekten başka bir meziyetleri yoktur²⁰” diyen ve yine onların akıllarını “deliler, çocuklar, uyuşturucu kullananlar... vb.”²¹ seviyesinde göstermeye çalışan Yahudi din adamlarının yaklaşımını telif etmek mümkün değildir.

Ayrıca, Talmud’da her ne kadar kadınların akıllarının eksik olduğuna dair yorumlar bulunsa da, aynı zamanda onların erkeklerden daha zeki olduklarına dair ifadeler de yer almaktadır²². Bu kanaatte olan Yahudi din bilginleri, bazı Talmud bilgelerinin kadınlar için “aptal, havai, cahil, eğitilemez” demelerinin bir anlamı olmadığını, çünkü Talmud’da bunları doğrulayacak bir ifadenin bulunmadığını ileri sürmektedirler²³. Hatta, bazı görüşlere göre, kızlar yasal açıdan 12 yaşında rüşte ererken, erkek çocuklar ancak 13 yaşında bunu elde edebilmektedirler. Bu anlayıştakilere göre, kız çocukları erkek çocuklardan daha hızlı gelişmekte ve her iki cinsin zeka seviyeleri 20 yaşına ulaştıklarında aynı seviyeye gelebilmektedir²⁴.

Kadınların akılca eksikliğini iddia eden anlayışın bir uzantısı olarak, bazı rabbilerin kadınların mahkemelerde şahitlik yapamayacaklarına dair verdikleri fetvalara karşılık²⁵, bu durumun sadece teknik bir konudan kaynaklandığı

---

²⁰ Bkz. TB, Yoma 66b.

²¹ TB, Shevu’oth, 42a; TB, Baba Kama, 106b; TB, Baba Bathra, 155a

²² Örneğin bu konuda bkz. TB, Niddah, 45b. Ayrıca bu konuda geniş bilgi için bkz. Wegner, Judith Romney, “The Image and Status of Women in Classical Rabbinic Judaism”, *Jewish Women in Historical Perspective*’in içinde, Ed. Judith R. Baskin, Wayne State University Press, Detroit, 1991, s.79.

²³ Bu konular için bkz. Meiselman, M., *a.g.e.*, s.41.

²⁴ Bu konuda bkz. “Woman”, *The Universal Jewish Encyclopedia*, Ed. Isaac Landman, Universal Jewish Encyclopedia Co. Inc., New York, 1948, C.X, s.564.

²⁵ TB, Yevamoth 88b, 117b. Ayrıca bkz. “Evidence: Witnesses”, *The Jewish Encyclopedia*, Funk and Wagnalls Co., New York, 1951. C.V, s.277.

ve kadına bir nakise getirmediği, kadınların da bazı şartlarda şahit olabilmelerinin mümkün olduğu gibi izahlar yapılmıştır²⁶.

Öte yandan, Eski Ahid'de kadınlara karşı ortaya konulan olumsuz yaklaşıma karşı²⁷, örneğin onların dürüst, erdemli, hikmetli, faziletli ve saygı duyulan kimseler olduklarına dair ayetler de bulunmaktadır²⁸.

Keza, Eski Ahid'den kadınların toplumsal aktivitelere ve kutlamalara erkeklerle birlikte katıldıkları, bu meyanda örneğin musiki icra ettikleri²⁹, şiirler okudukları da³⁰ tespit edilmektedir.

Bazı rabbilerin kadınların eğitim görmelerini istememelerine rağmen³¹, diğer bir grup din adamı da onların eğitilmeleri gerektiğini savunmuşlardır³². Örneğin, Talmud'un Sotah bölümünde Rabbi Ben Azzai kız çocuklarının iyi yetiştirilmelerinin önemi üzerinde durmuş ve onların eğitilmelerini istemiştir³³. Diğer taraftan, kadınların eğitilmelerini önlemeye çalışan tavır ve yasaklama-

---

²⁶ Bu konulardaki geniş yorumlar için bkz. Meiselman, Moshe, a.g.e., ss.73-80. Bu bölümde ayrıca kadınların istisnai olarak şahitliklerinin kabul edilebileceği durumlarla ilgili bilgiler de bulunmaktadır.

²⁷ Sayılar, 31:15-16; I. Kırallar, 21:25; II. Kırallar, 23:7; Nehemya, 13:26; Yeremya, 7:18; 50:53; 51:30; İşaya, 3:16; 19:16; 32:9,11; Hoşea, 4:13-14; Süleymanın Meselleri, 27:15-16; Nahum, 3:13; Hezekiel, 13:17, 23; I. Samuel, 28:7-25.

²⁸ Ruth, 1:2, 4, 14-22; 3:1, 11; 4:14-17; Süleymanın Meselleri, 11:16, 22; 12:4; 14:1; 31:10-30; Hakimler, 13:23; I. Samuel, 1:9-18, 24-28; I. Kırallar, 17:8-24; II. Kırallar, 4:8-38; Ester, 1:11-12; 4:15-17; 5:1-8; 7:1-6; 8:1-8.

²⁹ Bu konuda örnek olmak üzere bkz. I. samuel, 18:6-7; II. Tarihler, 35:25; Nehemya, 5:1; Mezmurlar, 68:25.

³⁰ Bu konuda bkz. Çıkış, 15:21; Hakimler 5. bab; I. Samuel, 2:1-10.

³¹ TB, Kiddushin, 29b.

³² Mişna, Nedarim, 4:3.

³³ TB, Sotah, 20a.

ların zaten yasal bir engelleme olmayıp, sadece pratikte uygulama alanı bulunduğu dair görüşler de bulunmaktadır³⁴. Yine, Talmud'un Sanhadrin bölümünde Hezekia'nın yükselişiyle ilgili bilgiler verilirken, tarihi bir gerçeklik olarak, o dönem kadınlarının iyi bir eğitimden geçtikleri de anlaşılmaktadır³⁵. Bu durum kadınların eğitilmeleri konusunda zaman zaman farklı uygulamaların yapıldığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, her ne kadar Yahudi tarihinde kadın eğitimcilerden, dini liderlerden fazla sözedilmese de Talmud'da bu konuda örneklerin yer aldığı da görülmektedir³⁶.

Kadınlar için zamana bağlı olarak yapılan ibadetler hususunda bir kısım din adamı tarafından getirilen muafiyete ve yasaklamaya da bazı din bilginleri karşı çıkmışlardır. Bu bilginler kadınların da muaf tutuldukları ibadetlerin bir kısmını yapabileceklerini ileri sürmüşlerdir³⁷. Bu nedenledir ki, kadınların daha önce hariç tutuldukları pozitif emirlerle ilgili yeni düzenlemeler yapılmış³⁸, onların bazı toplu yapılan ritüellere gözlemci olarak katılmalarına - ritüeli yerine getirenlerle eşit statüde olmasa da- izin verilmiş³⁹, diğer taraftan

³⁴ Bütün bu tartışmalarla ilgili olarak bkz. Meiselman, M. *a.g.e.*, ss.34-42. Bir zamanlar kız çocuklarının eğitilmemeleri yönünde düzenlemeler getirilirken, günümüzde ise artık kız çocuklarının, özellikle, Tora çalışmasında bulunmaları mecburi tutulmaktadır. Bkz. aynı yer, s.39.

³⁵ Bu konuda bkz. TB, Sanhadrin, 94b.

³⁶ Bkz. TB, Eurivin, 63a; TB, Ketubboth, 62-63a. Ayrıca bu konuda bkz. Swidler, Leonard, *Women in Judaism*, The Scarecrow Press, Metuchen, 1976, ss.97-111.

³⁷ Bkz. Meiselman, M. *a.g.e.*, ss.130-146.

³⁸ Zamana bağlı olarak yapılan pozitif emirlerden Tizitzit, tefillin, Shema ile ilgili düzenlemeler için bkz. TB, Kiddushin, 29a; TB, Eurivin, 96b; TB, Berakhoth, 20a-20b, TB, Menachoth, 43a. Zamana bağlı olmayan emirlerden kadının hariç tutulduğu örnekler için bkz. TB, Eurivin, 96b.

³⁹ Toplu ibadetlerde Tora okumak gibi. Bu ve benzeri kadınların gözlemci olarak katıldıkları ritüellere örnek olmak üzere bkz. Talmud Yerusalmi, Sukkah, 2:18 [Bundan sonra Talmud Yerusalmi yerine kısaltılmış şekli olan "TY" harfleri kullanılacaktır.]; TB, Sukkah, 53a, TB, Kiddushin, 34a; TB, Megillah, 23a.

bazı ritüellere katılmaları ise zorunlu tutulmuştur⁴⁰. Bunun yanısıra, zamana bağlı olmayan ibadetler konusunda kadınlara getirilen yasaklara da bazı rabbilerce itiraz edilmiştir⁴¹. Ayrıca, Eski Ahid'deki bazı ayetler kadınların da, erkekler gibi, kendi kararlarıyla ve hiç bir engellemeyle karşılaşmadan Allah'a adak adadıklarını⁴², Toplanma Çadırı'nda hizmet ettiklerini⁴³ bildirmektedir. Bütün bu haberler ile yorumlardaki farklılıklar da kadınlara getirilen ibadet kısıtlamalarının ve yasaklamalarının mutlak olmadığını göstermektedir.

Yine, Eski Ahid'deki bildirilen bazı olaylardan kadınların ticaret yaptıkları⁴⁴, kendilerine ait mallarının olduğu, bu mallar üzerinde istedikleri gibi tasarrufta buldukları ve diledikleri zaman, arzu ettikleri yere mallarını bağışladıkları tespit edilmektedir⁴⁵. Hatta Talmud döneminde kadınların evlilik öncesi mallarını kocalarından ayrı tutmayı garanti altına alacak düzenlemelerin yapıldığı da görülmektedir⁴⁶.

---

⁴⁰ Purim'de Ester kitabından okunması, Hanuka kandillerinin yakılması gibi. Bkz. TB, Megillah, 4a; TB, Shabbath, 23a.

⁴¹ Buna rağmen, yine de kadınların kendilerine yasaklanmış olan zamana bağlı olmayan ibadetleri yapmalarının toplumun şerefini zedeleyeceği ileri sürülmüştür (TB, Megillah, 23a). Örneğin, bir kadının kurban kesmesinde Şeriat açısından bir mahsur görülme de toplum buna karşı çıkmıştır (TB, Hullin, 2a). Yine, kadınların şükran duası yapabilmelerine yasal düzenlemeler izin verirken, Talmud'da böyle davranan kadının kocasının toplum tarafından lanetleneceği bildirilmiştir (TB, Berachoth, 20b).

⁴² Sayılar, 6:1-4.

⁴³ Çıkış, 38:8; I. Samuel, 2:22.

⁴⁴ I. Tarihler, 7:24; Süleymanın Meselleri 31:14-18, 24.

⁴⁵ Çıkış, 35:22. Yine, Eski Ahid'deki ayetlerden kadınların mal sahibi oldukları anlaşılmaktadır. Bu meyanda, örneğin dul kadınların da mal sahibi olabildikleri ve ellerinde bulunan bu malları satabildikleri görülmektedir. Bkz. Rut, 4:3-9.

⁴⁶ TB, Ketubboth, 78a. Ayrıca bu konuda bkz. Berkovits, Eliezer, *Jewish Women in Time and Torah*, Ktav Publishing House, Inc. Hoboken, New Jersey, 1990, s.23.

Keza, kadınlara mirastan pay verildiği Eski Ahid'deki bazı ayetlerden tespit edilmektedir. Söz konusu ayetlerde kızların miras alabilmeleri erkek kardeşlerinin bulunmamasıyla ilişkilendirilmiştir. Buna göre, ölen birisinin şayet oğulları varsa, mirasının oğulları arasında paylaşılması ve bu oğullardan da büyük olanın iki pay alması bildirilmiştir⁴⁷. Erkek çocukların olmadığı durumlarda ise mirasın kızlara intikal etmesi hükme bağlanmıştır⁴⁸. Her ne kadar ortada eşit bir durum olmasa da, kadınların bu şekilde mirastan pay elde etmelerinin temin edilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Talmud döneminde yapılan icthadlarla kızların babalarına doğrudan mirasçı olabilmeleri için imkanlar aranmıştır⁴⁹. Örneğin, Baba Bathra'da bu konuda şöyle denilmiştir:

“Bir kimse öldüğünde, geriye kalan miras büyükse, erkek çocuklar mirastan pay alırlar, kız çocukları da desteklenirler. Şayet geriye kalan mal az ise; kız çocukları desteklenirler, erkek çocukları ise; dilenmeye giderler.”⁵⁰

Bu metnin yorumunda erkek çocukların her durumda kendilerini geçindirecek bir şeyler bulabilecekleri, fakat kızların böylesi durumlarda mağdur olabilecekleri söylenmiştir⁵¹. Bu ve benzeri yorumlar kadınların miras konusundaki mağduriyetlerini düzeltme yönünde ortaya konulmuş çabalardır⁵².

⁴⁷ Tesniye, 21:17.

⁴⁸ Sayılar, 27:8.

⁴⁹ Baba Bathra, 9:1.

⁵⁰ TB, Baba Bathra, 139b.

⁵¹ TB, Baba Bathra, 141a.

⁵² Bütün bu iyi niyet ve gayretlere rağmen, uygulamada hanımların kocalarına doğrudan mirasçı olmaları mümkün olmamış (TB, Baba Bathra, 109b, 111b; TB, Baba Kamma, 42b; TB, Ketubboth, 83b) ve ancak bazı şartların tahakkuk etmesiyle, kadınlar mirastan pay alabilmişlerdir. Bu konuda ayrıca bkz. Sayılar, 27:1-11, 36; Tesniye, 21:17; Yeşu, 17:3-6; Eyub, 42:15; TB, Baba Bathra, 139b; Ayrıca bkz. “Woman, Rights Of: Female Inheritance”, *The Jewish Encyclopedia*, C.XII, ss.556-557; Morgenstern, Julian, “Inheritance”, *The Universal Jewish Encyclopedia*, C.V, s.565.

Kadınların utangaç tavırlar içerisinde bulunmaları gerektiği yönündeki bazı rabbilerin görüşlerine de⁵³ itirazlar yapılmış ve bu yorumlara tenkitler getirilmiştir. Örneğin, bunlardan birisinde şöyle denilmiştir:

“Kutsal metinlerin incelemesi göstermektedir ki, kadınların utangaçlığı ve çekingenliği, Ezra'nın kadınların iffetleri için iç etek giymeleri emrinde olduğu gibi, geleneklerin bir sonucu ve aynı zamanda dinin dikte ettiği bir iffet anlayışının neticesidir.⁵⁴”

Bu ifadeden, kadınlarda görülen iffet ve utanma ile ilgili davranışların arkasında bir zorlamanın bulunduğu sonucu çıkmaktadır.

Yine, kadınların tepeden tırnağa kapandıklarıyla ilgili haberlere ve özellikle mabetlerde ibadetler sırasında hanımların yüzlerini peçe ile örtmeleri gerektiği şeklindeki yorumlara rağmen⁵⁵, Eski Ahid'de kadınların mabette yüzlerine peçe takmadan ibadet ettiklerine dair rivayetler de bulunmaktadır⁵⁶. Bu durum Yahudi din bilginlerinin din üzerinde nasıl tasarrufta bulunabildiklerini göstermesi bakımından düşündürücüdür.

Kutsal metinlerde kadınları tacizden korumaya yönelik olmak üzere, bazı tedbirlerin yer aldığı da görülmektedir. Bu meyanda, Eski Ahid'de, özellikle, genç kızlara yapılacak tecavüzlerin önüne geçilmesini temin etme bakımından bazı hükümler bulunmaktadır. Buna göre, örneğin bakire bir kızı iğfal eden kişinin tecavüz ettiği kızla evlenmesi gerektiği hükmü getirilmiştir⁵⁷. Diğer taraftan, tecavüze uğrayan kız ise, evlenmek konusunda serbest bira-

---

⁵³ TB, Pesachim, 86b.

⁵⁴ Temizliğin ve iffetin sembolü olmak üzere Ezra'nın verdiği bu emir için Bkz. TB, Baba Kama, 82a; TB, Sotah 49b. Ayrıca bu konudaki yorumlar için bkz. Brayer, M., *a.g.e.*, s.23.

⁵⁵ Bu konudaki uygulama için bkz. “Costume”, *The Jewish Encyclopedia*, C.IV, s.298.

⁵⁶ Örneğin bu konuda bkz. I. Samuel, 1:12.

⁵⁷ Tesniye, 22:28-29.

kılmıştır⁵⁸. Yani, kendisini mağdur eden erkekle evlenme ya da evlenmeme kararı kızın kendisine -ve ailesine- bırakılmıştır.

Evlilik kurumunda da kadınların gözetildikleri anlaşılmaktadır. Nişan törenlerinde kadınların ileride hukuklarının korunabilmesi için, bazı şartların kayda geçirildiği “Tenaim” adı verilen bir anlaşma⁵⁹ ve yine aynı maksatla, evlilik merasimlerinde nikah esnasında “Ketuba” adı verilen bir diğer sözleşme daha imzalanmıştır⁶⁰. Koca bu mukavelelerde yer alan şartları kadını boşaması durumunda yerine getirmek zorunda kalmıştır. Kocanın öldüğü durumlarda bıraktığı mirastan kadının bu hakkı alınmıştır. Mirasçıların karşı çıktıkları olaylarda ise; mahkemeler devreye girmiş ve kadının hakkı karşı taraftan zorla tahsil edilmiştir⁶¹. Bu sözleşmelerde kayıt altına alınan hususlardan birisi erkeğin kadına ödediği mehirin (nedunyah) miktarıdır. Yine, kadının baba evinden getirdiği mallar da yazılmıştır. Görüldüğü gibi, bu sözleşmelerin yazılmasından gaye; kocasından boşandığında ya da kocası öldüğünde kadına ait malların ve hakların tekrar kendisine dönmesini temin etmektir⁶². Aynı zamanda, bu uygulama kocanın karısını satmasını engellemeye de yöneliktir. Bu durum savaşlarda ele geçirildikten sonra kendisiyle nikah akdedilen kadınlar içinde de aynen geçerli olmuştur. Nitekim, benzer bir düşünceyle, o dönemlerde bir çok kültürde yaygın olarak görülen babaların kızlarını fahişe

---

⁵⁸ Bu konuda ayrıca bkz. Sayılar, 5:12-31; Çıkış, 22:16-17.

⁵⁹ Kaplan, Aryeh, *Made In Heaven, A Jewish Wedding Guide*, Moznaim Publishing Corporation, Jerusalem, 1983, ss.26-28.

⁶⁰ Ketuba'nın dindeki yerini ve önemini görmek için bkz. TB, Kethuboth, 10a; 54b; 56b; 57a; 110b. Ketuba'nın önemi nedeniyledir ki, bazı rabbiler Ketuba imzalamaksızın bir erkekle yaşayan kadını Tesniye, 23:18'de belirtilen fahişe kadınlarla bir tutmuşlardır. Bir kısım din adamı da bu tip kadınları cariyelere benzetmişlerdir. Bu konularda bkz. TB, Sanhedrin, 21a; TY, Kethuboth, 5:2.

⁶¹ Bu konular hakkında bkz. Cohn, Markus, “Alimony”, *The Universal Jewish Encyclopedia*, C.I, s.184. Ayrıca bkz. “Alimony”, *The Jewish Encyclopedia*, Funk and Wagnalls Co., New York, 1951, C.I, ss.398-399.

⁶² TB, Ketubboth, 82b.

olarak satmaları geleneği de Yahudilere yasaklanmıştır⁶³. Babaların kızlarını satmaları bir tarafa, Dina ve Tamar örneğinde olduğu gibi, Yahudiler kadınlarının iffet ve namuslarına son derece değer vermişlerdir⁶⁴. Ayrıca, her ne kadar Eski Ahid'de evlenecekleri eşleri seçmeleri konusunda kız çocuklarının görüşlerinin alınmadığına dair referanslar bulunsa da⁶⁵, diğer taraftan onlara danışıldığı, düşüncelerinin sorulduğunu gösteren ayetler de yer almıştır⁶⁶.

Bu düzenlemelerden de anlaşıldığı üzere, daha evlilik öncesinden başlayarak, kadınların ileride herhangi bir mağduriyet yaşamamaları için tedbirler alınmaya gayret edilmiştir⁶⁷.

Diğer taraftan, yine nikahtan sonra da kadının sıkıntıya düşmemesi için bazı önlemler getirilmiştir. Bu bağlamda, kocaya hanımının yiyeceğinin, giyeceğinin, meskeninin, hastalık masrafının, esir düştüğünde kurtuluş fidyесinin, öldüğünde gömülmesinin masraflarını karşılamak ve hazırlamak mecburiyeti yüklenmiştir⁶⁸. Hatta kozmetik giderlerine⁶⁹ ve cinsel yaşamlarındaki ihtiyaç-

---

⁶³ Bu konuda bkz. Greenberg, B., *a.g.e.*, s.59. O dönemlerdeki bu uygulamanın bir benzeri Lut'un kızlarını şehrin adamlarına sunması olayında da görülmektedir. Bkz, Tekvin, 19:8.

⁶⁴ Tekvin, 34, 38.

⁶⁵ Tekvin, 24:3-4; 29:19, 23, 27-28; 34:6, 14-17; Çıkış, 22:17; Yeşu, 3:16-17; I. Samuel, 17:25; 18:17-27.

⁶⁶ Örneğin, Rebeka'nın İshak'la nişanlanması sırasında görüşüne başvurulmuştur (Tekvin, 24:57). Bu olaydan hareketle de, bazı rabbiler kız çocuklarının görüşlerinin alınmadan evlendirilmelerinin mümkün olmadığını ileri sürmüşlerdir. Bu konuda bkz. TB, Kiddushin, 44a; TB, Yevamoth, 19b.

⁶⁷ Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. Yasdıman, Hakkı Şah, *Yahudi Kutsal Metinleri Işığında Kadının Evlilikteki Yeri*, Basılmamış Doktora Tezi, DEÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2000.

⁶⁸ TY, Ketubboth, 4:4; TB, Ketubboth, 51a.

⁶⁹ TB, Kethubboth, 64b. Ayrıca bu konuda bkz. "Cosmetics", *The Universal Jewish Encyclopedia*, C.III, s.372.

larına varıncaya kadar⁷⁰ kocaların hanımlarına karşı sorumlulukları detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Diğer taraftan, karısını döven, zarar veren kocaya yaptığı hasar tazmin ettirilmiştir⁷¹. Bu meyanda, kocanın hanımının gözyaşını akıtmasının kendisi için cehennem kapısının açılma nedeni olduğu bildirilmiştir⁷². Kadınların adet ve lohusalık günlerinde eşlerinden ayrı tutulmalarının⁷³ nedeninin kocalarının onlardan tiksinnemeleri için düşünüldüğü ve bu durumun aslında kadınlar için bir rahmet olduğu ve onları aşağılamaya yönelik bulunmadığı ifade edilmiştir⁷⁴. Ayrıca, eski toplumlarda yaygın olarak görülen, ve Talmud'da "Eğer bir erkek ihtiyaçlarına cevap verebileceğine inanıyorsa istediği kadar kadınla evlensin."⁷⁵ diye ifade edilen erkeklerin birden fazla evlenmeleri geleneğinin de önüne geçilmeye çalışılmıştır⁷⁶.

Bütün bu zikredilen, evlilik aşaması ve sonrasında kadınların gözetilmeleri ve bir mağduriyet yaşamamaları için düşünülmüş ve kayıt altına alınmış düzenlemeler Yahudilikte kadına verilen değeri ve onun aile içerisindeki yerini göstermesi bakımından önemlidir.

Ayrıca, eşlerin anlaşamamaları durumunda boşanmalarına izin verilmiştir. Bu konuda sadece kocalara hak tanınmamış, kadınlara da imkanlar getirilmiştir. Bu meyanda, kadınlar evlilik sözleşmesinde kayıt altına alınan ya da

⁷⁰ Bu konuda bkz. Ailen, L., *a.g.e.*, s.146.

⁷¹ TY, Bava Kamma, 8:1.

⁷² TB, Baba Metzia, 59a.

⁷³ Hezekiel, 10:11; 18:6; Levililer, 18:19, 20:18; II. Samuel, 11:2-5.

⁷⁴ Bu tarz yorumlar için bkz. Meiselman, M. *a.g.e.*, ss.125-129. Ayrıca bu konuda bkz. Carmody, Denise L, "Judaism", *Women in World Religions*'ın içinde, Ed. Arwind Sharma, Sri Satguru Publications, Delhi, 1995, ss.190-191.

⁷⁵ Bkz. TB, Yevamoth, 65a.

⁷⁶ Eski Ahid'de fazlasıyla örneği bulunan birden fazla evlilik (Tekvin, 4:19, 23; 21:9; 25:1; 26:34-35; 28:9; 29:21-30; 30:25; 31:17, 31, 41; 31:50; 32:22; 33:5; 36:6, 9, 17, 18; 37:2; I. Samuel, 25:43; Çıkış, 32:2; Sayılar, 14:3; Tesniye, 21:15; Hâkimler, 8:30, 31) XI. yy'da yasaklanmıştır. Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. *Family*, Ed. Schneid, Hayyim, Keter Books, Popular Judaica Library, Jerusalem, 1973, s.90.

teamül olan şeyleri yerine getirmeyen kocalarını boşayabilme ruhsatını elde etmişlerdir⁷⁷. Yine, uzun zaman görünmeyen ve evine dönmeyen kocaların hanımları boşanmayı talep etme hakkına sahip olmuşlardır⁷⁸.

İşte, boşanma konusunda kadınlara tanınan bu imkanlar da, o dönemlerde kadınların durumlarını iyileştirme adına atılan son derece önemli bir adım olarak görünmektedir. Çünkü, kadınların sadece kocaları tarafından yazılan “get⁷⁹” yani “boşama belgesi” ile boşanabilmeleri uygulaması pek çok kadını içinden çıkılmaz bir vaziyette bırakmıştır. Bu durumda ortadan kaybolan ve yıllarca kendisinden haber alınamayan kocanın hanımı ortada kalmış ve mağdur olmuştur. Zamanla getirilen düzenlemelerle bu durum bertaraf edilmiş ve kadınlar içinde buldukları açmazdan kurtarılmışlardır. Dolayısıyla, bu konudaki çabalar da, yine kadınlar lehine tavır ve tutumların varlığının bir tezahürüdür.

Yahudilikte kadın bir anne olarak da çok kutsal bir konuma sahip olmuştur. Bu nedenle, çocukların onlara karşı isyan etmeleri, hele hele küfretmeleri ve hor görmeleri affedilmemiştir. Bu konuda en ağır müeyyide olması bakımından ölüm cezası getirilmiştir⁸⁰. Yani, annesini hor gören bir çocuğun öldürülmesine hükmedilmiştir⁸¹.

Eski Ahid'deki bir kısım ayetlerde de kadınlar onurlandırılmışlardır. Örneğin her Cuma akşamı okunan Süleymanın Meselleri'ndeki şu sözler dikkat çekicidir:

⁷⁷ TY, Ketubboth, 5:6; TB, Ketubboth, 77a.

⁷⁸ TB, Yevamoth, 93b, 114b-116a. Böylesi durumlarda kadınlar mahkemelere müracat ederek kocalarından boşanma talebinde bulunabilmişlerdir. Bu konuda bkz. TB, Baba Metzia, 59a; TB, Kethuboth, 86b; TB, Yevamoth 64a; TB, Kethuboth, 77a.

⁷⁹ Boşama kağıdı konusunda bkz. Tesniye, 24:1,3; İşaya, 50:1; Yeremya, 3:8. Ayrıca bu konuda Talmud'da verilen bilgilere örnek olmak üzere de bkz. TB, Eirubin, 13a; TB, Gittin, 24a, 24b, 32b, 79b; TB, Zevachim, 3a; TB, Berachoth, 56b.

⁸⁰ Levililer, 27:9; Tesniye 27:16.

⁸¹ TB, Sotah 49b.

“Faziletli kadını kim bulabilir? Çünkü onun değeri yakutlardan çok üstündür. Kocasının yüreği ona güvenir, ve adamın kazancı eksik olmaz... Kocaları memleketin ihtiyarları ile otururken, Kapılarda tanılır... Ağzını hikmetle açar; Ve lûtf kanunu onun dilindedir... Oğulları kalkar ve ona mutlu derler; Kocası da kalkar ve onu över: Faziletle davranan kızlar çoktur, Fakat sen hepsine üstün oldun, der...⁸²”

Burada Yahudilikte kadınlara verilen değer bir ifadesi olarak, onların bir başka fonksiyonuna daha işaret etmek gerekmektedir. Eski Ahid’in yazıldığı günlerden bu güne kadar kadınlar dinî kimliğin aktarılmasında çok önemli bir role sahip olmuşlardır. Buna göre, bir kimsenin Yahudi sayılabilmesi için -babasının Yahudi olması zorunlu değilken- annesinin mutlak surette Yahudi olması şartı getirilmiştir⁸³. İşte bu anlayış da, yine, kadınların Yahudi dininde ve kültüründeki önemini gözler önüne sermektedir.

Dikkat edilirse, Talmud’da kadınlarla ilgili olarak sergilenen buraya kadar ele aldığımız olumlu yaklaşım ile bazı rabbilerin ileri sürdükleri kadın karşıtı görüşler arasında büyük bir tezat bulunmaktadır. Diğer taraftan, onların bu yaklaşımlarına kaynaklık yapan Eski Ahid’deki ayetleri asırlar boyunca kaydeden metin yazarlarının da yazdıkları arasında önemli farklılıklar görülmektedir. Bütün bu tezatlara ve kutsal metinlerde yer alan olumlu yaklaşımlara rağmen, asırlarca hep kadınlar hakkında olumsuz tavır ve tutumların öne çıkarılmış olması manidardır!

SONUÇ

Yahudi kutsal kitaplarında kadınlarla ilgili olarak hem olumlu hem de olumsuz bir tavır sergilenmiştir. Durum böyle olmakla birlikte, bu alanda incelemelerde bulunan Yahudi din bilginlerinin ekseriyeti -ve Yahudi olmayan araştırmacıların da önemli bir kısmı- eserlerine kadınlar lehine serdedilmiş görüşleri ve uygulamaları almamışlardır. Bir bakıma onları görmmezlikten

⁸² Bkz. Süleymanın Meselleri, 31:10-31.

⁸³ Bu konular için bkz. TB, Kiddushin, 68b.

gelmişlerdir. Diğer taraftan, metinlerde kadınlar aleyhine görünen ayet, yorum ve düzenlemeleri adeta “cimbızlamışlar” ve asırlarca bunları sanki Allah’ın iradesi o yönde imiş gibi yansıtma çabası içinde olmuşlardır.

Kadınlara müspet yaklaşan metinlerde, onların akıllı, zeki, dürüst, faziletli varlıklar oldukları bildirilmiştir. Dinî emirlere erkekler gibi muhatap oldukları, ibadet yaptıkları, adak adadıkları, bağışta buldukları, tapınakta hizmet ettikleri ifade edilmiştir. Aynı şekilde, Sina’da ve yedi senede bir Ahit Sandığı’ndan çıkarıldığında Şeriat’in emirlerini dinledikleri, bu emirlerin gereğini yerine getirdikleri anlatılmıştır. İlaveten, aralarından şairler, müzisyenler, hatta peygamberler çıktığı, toplumsal aktivitelere katıldıkları, eğitim aldıkları, şahitlik yaptıkları, sözleşmeler imzaladıkları, miras devraldıkları, ticaretle uğraştıkları, mal sahibi oldukları ve mallarını istedikleri yere harcadıkları zikredilmiştir. Yine, evlilik ve boşanmalar sırasında düzenlenen sözleşmelerle de hakları koruma altına alınmıştır. Bütün bunlar, kadınların gözetildiklerinin, toplumda bir değer ve itibar sahibi olduklarının ve bir çok haklarının bulunduğu bir göstergesidir. Diğer taraftan, Yahudi bilginlerinin bir kısmı ise, Eski Ahid’deki kadın karşıtı imajı veren ayetlerin yanlış yorumlandığını, gerçekte bu ifadelerin kadınları aşağılamak ve dışlamak gibi bir maksadının bulunmadığını ileri sürmüşlerdir.

Araştırmamızı tamamlarken, bütün bu zıt görüşler ve yorumlar karşısında sonuç olarak şunları söyleyebiliriz: Başta Eski Ahit olmak üzere, kutsal metinlerde kadınların aleyhine görülebilecek ne kadar ayet, yorum ve düzenleme varsa, bir o kadar da kadınların lehine değerlendirilebilecek malzeme mevcuttur. Ancak burada asıl dikkati çeken husus, son zamanlara kadar, “kadın karşıtı” şeklinde adlandırabileceğimiz yaklaşımın yansıtılması yönünde gayret sarf edilmiş olmasıdır. Bu yaklaşımın, karşı değerleri ortaya koyan Eski Ahit ayetleriyle ve “Allah’ın iradesiyle” ne ölçüde telif edilebileceği ciddi bir soru olarak ortada durmaktadır. Bunun cevabını vermek hiç şüphesiz, başta kadın karşıtı söylemlerini hala savunan Yahudi din bilginlerine ve aynı tavrı sergileyen diğer dinlerin araştırmacılarına düşmektedir.

KAYNAKÇA

- "Alimony", *The Jewish Encyclopedia*, Funk and Wagnalls Co., New York, 1951, C.I, ss.398-400.
- Aiken**, Lisa, *To Be A Jewish Woman*, Jason Aronson Inc., New Jersey, 1993.
- Berkovits**, Eliezer, *Jewish Women in Time and Torah*, Ktav Publishing House, Inc. Hoboken, New Jersey, 1990.
- Brayer**, Menachem M., *The Jewish Woman in Rabbinic Literature: A Psychosocial Perspective*, Ktav Publishing House Inc., New Jersey, 1986.
- Carmody**, Denise L, "Judaism", *Women in World Religions*'in içinde, Ed. Arwind Sharma, Sri Satguru Publications, Delhi, 1995, ss.183-206.
- Cohn**, Markus, "Alimony", *The Universal Jewish Encyclopedia*, Ed. Isaac Landman, Universal Jewish Encyclopedia Co. Inc., New York, 1948, C.I, s.184.
- "Cosmetics", *The Universal Jewish Encyclopedia*, Ed. Isaac Landman, Universal Jewish Encyclopedia Co. Inc., New York, 1948, C.III, s.371-372.
- "Costume", *The Jewish Encyclopedia*, Funk and Wagnalls Co., New York, 1951, C.IV, ss.293-299.
- "Evidence: Witnesses", *The Jewish Encyclopedia*, Funk and Wagnalls Co., New York, 1951. C.V, s.277.
- *Family*, Ed. Schneid, Hayyim, Keter Books, Popular Judaica Library, Jerusalem, 1973.
- Greeberg**, Blu, *On Women and Judaism: A View from Tradition*, The Jewish Publication Society of America, Philadelphia, Jerusalem, 1996.

----- *Insight on the Scriptures*, International, Bible Students Association, Broklyn, Newyork, 1988.

Kaplan, Aryeh, *Made In Heaven, A Jewish Wedding Guide*, Moznaim Publishing Corporation, Jerusalem, 1983.

----- *Kitab-ı Mukaddes*, Kitab-ı Mukaddes Şirketi, İstanbul, 1988.

Laffey, Alice L., *An Introduction to the Old Testament*, Fortress Press, Philedelphia, 1988.

Lockyer, Herbert, *The Women of the Bible: The Life and Times of All the Women of the Bible*, Zondervan Publishing House, Michigan, 1970.

Moore, George Foot, *Judaism: In the First Centuries of the Christian Era*, Harvard University Press, Cabbridge, 1958.

Morgenstern, Julian, "Inheritance", *The Universal Jewish Encyclopedia*, Ed. Isaac Landman, Universal Jewish Encyclopedia Co. Inc., New York, 1948, C.V, s.565-566.

Morton, H.V., *Women of the Bible*, Methuen & CO. LTD., London, 1956.

Revel, Hirschel, "Woman", *The Universal Jewish Encyclopedia*, Ed. Isaac Landman, Universal Jewish Encyclopedia Co. Inc., New York, 1948, C.X, ss.564-569.

Swidler, Leonard, *Women in Judaism*, The Scarecrow Press, Metuchen, 1976.

----- *Tanah*, Çev. D. Mandell, Jewish Life & Davka Corparation's Judaic Classic Library, New York, Version Iic3, 1991-1996 (CD) .

----- *Talmud Yerushalmi*, Bamberg Venice edition, Ma'aseh Roke'ah Publishers, New York, Tarihsiz.

- *The Babylonian Talmud*, Ed. Isidora. Epstein, The Soncino Press, London, 1938.
- *The Mishnah*, Giriş ve Kısa Açıklama Notlarıyla İbranca'dan İngilizce'ye Çev. Herbert Danby, Oxford University Press, London, 1972.
- *The Sancino Talmud*, Davka Corporation, Jewish Life & Davka Corporation and Judaica Press, Inc., New York, Brooklyn, Version IIc3, 1991-1996 (CD).
- Wegner, Judith Romney, "The Image and Status of Women in Classical Rabbinic Judaism", *Jewish Women in Historical Perspective*'in içinde, Ed. Judith R. Baskin, Wayne State University Press, Detroit, 1991.
- "Woman, Rights Of: Female Inheritance", *The Jewish Encyclopedia*, Funk and Wagnalls Co., New York, 1951, C.XII, ss.556-557.
- Yasdıman, Hakkı Ş., *Yahudi Kutsal Metinleri Işığında Kadının Evlilikteki Yeri* (Basılmamış Doktora Tezi), İzmir, 2000.

